

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Elżbieta Szopińska
doktor nauk biologicznych, dendrolog
architekt krajobrazu

Projekt: Łagodzenie skutków zmian klimatu poprzez rozwój systemu zielono - niebieskiej infrastruktury na terenie miasta Nowa Ruda dofinansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego realizowanego w ramach programu „Środowisko, energia i zmiany klimatu, łagodzenie zmian klimatu i adaptacja do ich skutków”.

Proces urbanizacji (intensywny / gwałtowny)

- *nastąpił po II Wojnie Światowej (czynniki: wyż demograficzny, przemiany społeczno-gospodarcze)*
- *zjawiska towarzyszące: powstawanie nowych miasta, przeobrażanie istniejących miast*
- *to okres rozwoju urbanistyki i planowania przestrzennego jako dziedziny nauki*
- *rozwój dziedzin nauk współtowarzyszących: demografia, socjologia, higiena, ekonomika, geografia gospodarcza, nauki inżynierskie (komunikacja i transport)*
- *okres tworzenia standardów i norm urbanistycznych (głównie mieszkaniowych)*
- *intensywny rozwój budownictwa wielorodzinnego (charakterystyczne budownictwo – z wielkich płyt; uznawanych za formę schematycznych rozwiązań urbanistycznych*)*

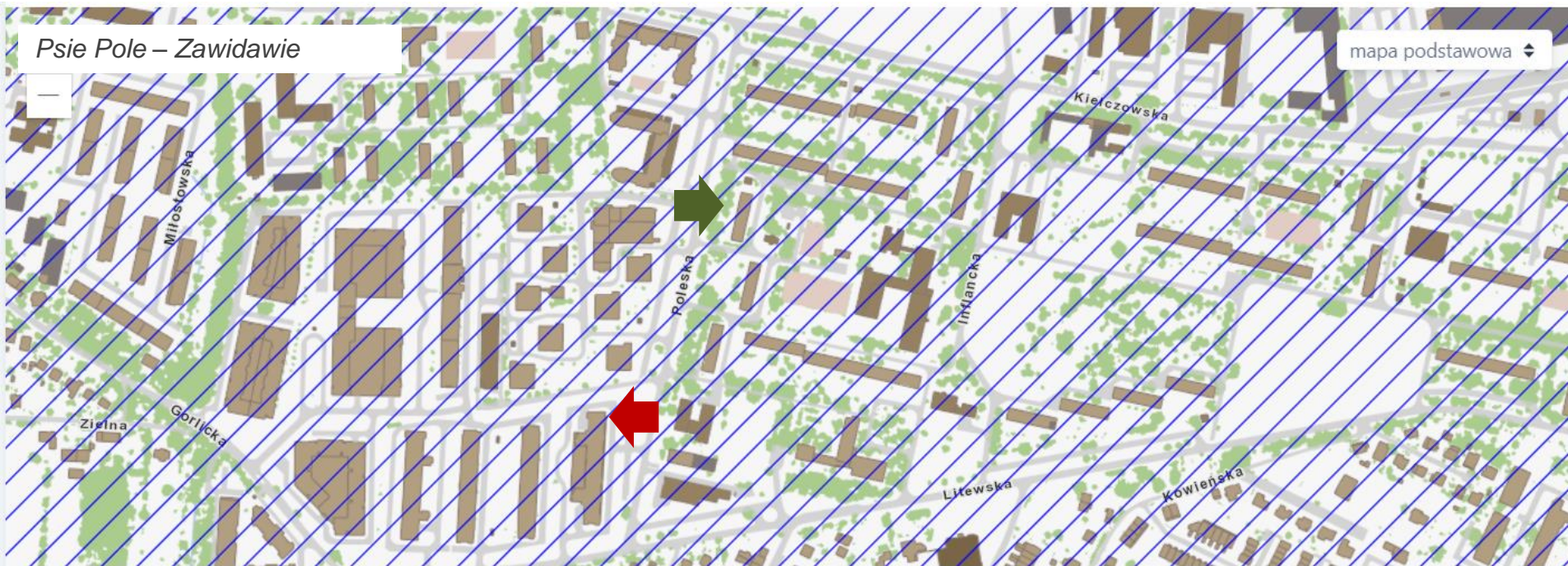
Brak badań nad wpływem formy przestrzeni miejskiej na człowieka – obserwatora

**Pomimo monotonii obiektów architektury (budyneków), wskaźnik powierzchni terenów zieleni był korzystniejszy niż obecnie stosowany w zespołach zabudowy mieszkaniowej.*

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Wprowadzenie

- Przykład zagospodarowania terenów zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej
- Widoczne zmiany udziału terenów zieleni w otoczeniu zabudowy – niekorzystne w kontekście łagodzenia skutków zmian klimatu

 ul. Poleska we Wrocławiu, zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna, koniec XX – początek XXI w.

 ul. Litewska / ul. Kiełczowska we Wrocławiu, zabudowa mieszkaniowa, wielorodzinna z „wielkiej płyty”, lata 70-te

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Wprowadzenie

Kompozycja wg Słownika PWN

„układ elementów tworzących jakąkolwiek estetyczną całość”

„całość, w których poszczególne elementy są rozmieszczone i uporządkowane w określony sposób”

Nowa Ruda, listopad 2023 r.

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Wprowadzenie

Planowanie terenów zieleni

- **Określenie formy przestrzennej zieleni w strukturze miasta:**

- pojedynczy punkt
- linia / pasmo
- plama / powierzchnia

- **Określenie wiodącej funkcji terenu zieleni**

- biologiczna
- rekreacyjna
- izolacyjna / osłonowa
- edukacyjna

- **Określenie typy planowanego terenu zieleni w oparciu o klasyfikację:**

- park
- skwer
- zieleniec
- zieleń towarzysząca drogom, torowiskom
- zieleń towarzysząca obiektom usługowym, przemysłowym
- zieleń placówek oświatowych
- zieleń obiektów szpitalnych
- zieleń cmentarzy
- zieleń o specjalnym przeznaczeniu

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Zagadnienia problemowe związane z procesem tworzenia kompozycji urbanistycznej

- Kompozycja przestrzenna – jako dzieło sztuki
- Elementy kompozycji urbanistycznej: podłoga, ściany, strop
- Plan a przestrzeń
- Wnętrze przestrzenne / typy wnętrz
- Odbiór wnętrza / zwartość wnętrza / otwarcia / kąt środkowy
- Widzenie otoczenia
- Pozorne skracanie odległości
- Pola martwe
- Punkty widokowe
- Światło dzienne
- Jasność i cień
- Oświetlenie nocne
- **Zieleń jako ważny komponent przestrzeni**

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Formy zieleni

- ➔ zieleń niska: trawniki, łąki, partery kwiatowe
- ➔ zieleń średniej wysokości: krzewy, rośliny pnące
- ➔ zieleń wysoka: pojedyncze drzewa, grupy drzew, drzewostany

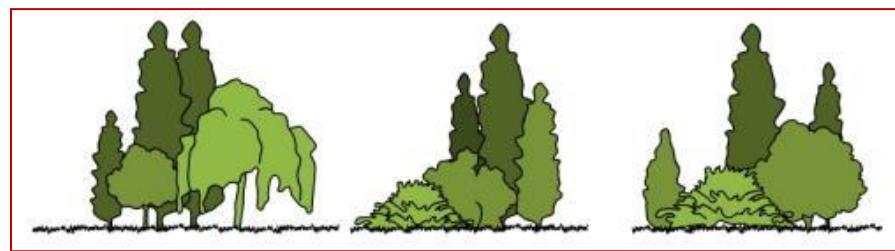
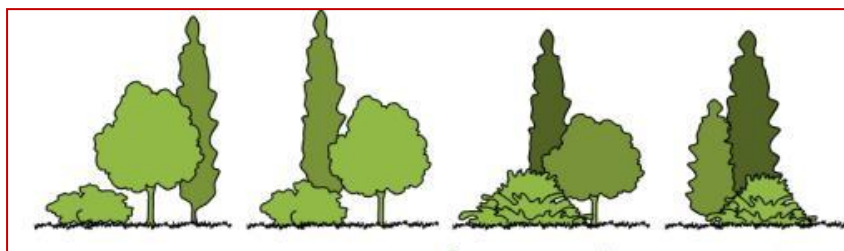
Relacje zieleni i zabudowy

- ➔ proporcje
- ➔ światło i cień

Zestawianie form zieleni

- ➔ wydobywanie cech rzeźbiarskich (najczęściej pojedyncze okazy drzew)
- ➔ grupy jednorodne (element jednej rośliny powtarzalny w układzie przestrzennym)
- ➔ grupy zróżnicowane (w pasach drogowych jeśli istnieje uzasadnienie to maksymalnie 3, 5 form)

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Niewłaściwe proporcje zieleni do zabudowy !

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Proporcje zieleni i zabudowy !

FOT. E. Szopińska

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Komponowanie układów przestrzennych w przestrzeni miejskiej

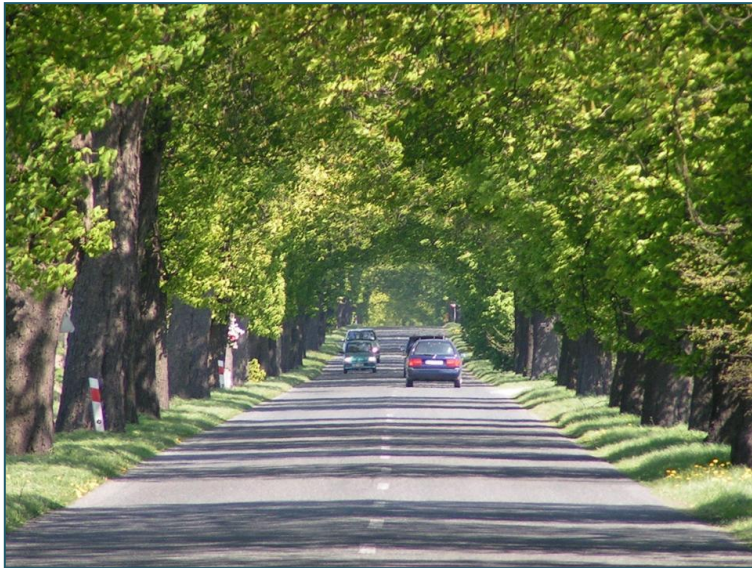

- projekt osiedla mieszkaniowego
- z przełomu XIX i XX wieku
- (Wrocław, ul. Krakowska)
- wzorcowe / modelowe projektowanie kompozycji przestrzennej
- (dostosowanie układu przestrzennego do naturalnych barier przestrzennych – rzeki)
- (połączenia przestrzenne z otaczającymi osiedle terenami zieleni – ogródki działkowe, park wschodni)

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Rama koncentrująca uwagę

- najczęściej drzewa
- pnie i korony drzew ograniczające spojrzenie obserwatora
- przykłady: w krajobrazie otwartym ograniczenie widoku w kierunku panoramy miejscowości; ramy podkreślające oś wejścia / wjazdu / drogi

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Podkreślenie osi widokowych

- przykład zastosowania zróżnicowanych pod względem gatunkowym form roślinności zielnej

FOT. E. Szopińska

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Rozwinięcie ramy widokowej

- powtarzalny rytm drzew (w tej samej odległości)
- drzewa często o pokrojach kolumnowych
- najczęściej w otoczeniu cieków (fos, rzek, kanałów)

Linia i płaszczyzna prowadząca

- liniowy układ zieleni wysokiej o zmiennym przebiegu
- w otoczeniu drogi

Pozorne zmniejszanie lub zwiększanie odległości

- zastosowanie określonych kształtów drzew (charakterystycznych dla drzew dużych)
- drzewa o wolnym wzroście
- z niewielkiej odległości robią wrażenie znajdujących się daleko

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków – ulice miejskie

- podkreślenie granic ulicy liniowym układem dużych drzew
- zastosowanie drzew nawet na wąskich pasach terenu z dostępem do gruntu macierzystego
- gatunki z natury o prostych pniach i symetrycznych koronach
- (przykłady gatunków drzew alejowych: kasztanowiec pospolity, lipy - drobnolistna, krymska, szerokolistna, klon pospolity – np. odmiana Szwedleri, klon jawor dąb szypułkowy, obecnie rzadko: jesion wyniosły, wiąz szypułkowy)

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków – wnętrza / podwórka

- zachowane otwarte przestrzenie, pokryte niską roślinnością
- elementy zieleni wysokiej – dużych drzew najczęściej w formie zwartych małych grup, lub pojedynczych okazów

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków – „podłoga”

Partery kwiatowe

- płaszczyzny roślin sezonowych
- często w obrębie dużych powierzchni utwardzonych nawierzchni lub powierzchni trawników
- dobór kolorów indywidualnie dostosowany do miejsca / okoliczności
- ważna zasada: w miejscach ocienionych jasne lub ostre barwy

FOT. E. Szopińska

Trawniki

FOT. E. Szopińska

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków – „ściany”

Zielone ściany

- technologia uprawy roślin bez dostępu do gruntu
- wymagania: odpowiednie podłoże, system nawadniania (dostęp do źródła energii)

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków – „ściany”

Zielone ściany

- rośliny pnące
- zalety: niewielka powierzchnia gruntu macierzystego, często szybki wzrost
- zasady: dostosowanie konstrukcji / podpory / do rodzaju i ciężaru rośliny
- zastosowanie: na elewacjach budynków / trejażach / pergolach
- Uwaga: za pomocą roślin pnących można uzyskać efekt wysokiej zieleni w miejscach gdzie nie ma możliwości zastosowania drzew – np. na stropach garaży podziemnych

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków – „ściany”

Rośliny pnące

- wykorzystywane na ekranach sztucznych
- przykład: milin amerykański

Zieleń cmentarzy

- obecnie całkowicie eliminowana forma zagospodarowania
- przykład: Cmentarz Osobowicki we Wrocławiu

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków

Zielone dachy

- w formie tzw. ekstensywnej (o niewielkich wymaganiach pielęgnacyjnych)
- możliwe do zastosowania nawet na niewielkich płaszczyznach dachów np. wiat przystankowych / rowerowych
- najczęściej wykonywane w technologii maty z rozchodników

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków – „tło” i „kulisy”

- Istotne w komponowaniu różnych form zagospodarowania jest różnicowanie struktury warstwowej zieleni – tworzenie planów

FOT. E. Szopińska

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków – „tło” i „kulisy”

- Istotna w komponowaniu różnych form zagospodarowania jest ocena tła
- mniej zróżnicowane tło / jednolite – uczytelnia cechy obiektu

FOT. E. Szopińska

Rośliny – obiekty małej architektury

- zasady: dostosowanie formy rośliny do formy obiektu
- w przypadku zestawienia rzeźby i rośliny ważna jest prosta forma rośliny, aby czytelność cech rzeźby nie uległa zatarcu

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków

Rośliny w pojemnikach

- zastosowanie: w strefach utwardzonych nawierzchni, placach, strefach reprezentacyjnych
- zasady: dostosowanie rodzaju pojemnika do charakteru zabudowy (historycznej / współczesnej / ...)
- zestawienia roślin w zależności od koloru donicy

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków

Rośliny w pojemnikach

FOT. E. Szopińska

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Studium przypadków

Dobory roślin

- zasady projektowania: dostosowanie do charakteru zabudowy (historycznej / współczesnej)
- dostosowanie do funkcji terenu

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Drzewa – właściwości

- grupa roślin wyróżniająca się budową (pień i korona)
- rośliny o cechach rzeźbiarskich; ze względu na rozmiary wyróżniająca się w kompozycji przestrzennej
- w kompozycji urbanistycznej stosowane w formie: punktów (najczęściej duże drzewa), grup, pasm zieleni lub powierzchni
- (wiodący wśród roślin składnik środowiska miejskiego kształtujący jego jakość)

KSZTAŁT KORONY

ZWARTOŚĆ

PRZEJRZYSTOŚĆ

BARWA LIŚCI

WIELKOŚĆ LIŚCI

KWIATY, OWOCE

BARWA KORY

FAKTURA

WIELKOŚĆ

Źródło: www

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Drzewa – właściwości

Topola osika – barwy jesieni

FOT. E. Szopińska

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Drzewa – właściwości

Buk pospolity
(w odmianie o bordowych
liściach – wiosna)

FOT. E. Szopińska

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Drzewa – właściwości

- Czereśnia ptasia (dawniej gatunek sadzony przy drogach gruntowych; jako pojedynczy akcent w parkach miejskich)

FOT. E. Szopińska

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Zieleń jako element kompozycji urbanistycznej

Podsumowanie

- *Podstawowym kryterium rozwiązań urbanistycznych powinna być „jakość życia”, którą zapewnia człowiekowi dane środowisko przestrzenne.*
- *Czynniki jakie należy uwzględniać w ocenie jakości życia: zdrowotne, estetyczne, kulturowe i psychiczne.*
- *Kształtowanie przestrzeni należy traktować jak tworzenie dzieła sztuki (relacja człowiek – przestrzeń).*
- *Zieleń powinna być równorzędnym architekturze elementem kompozycji przestrzennej*
- *Kompozycja urbanistyczna jest odzwierciedleniem podejmowanych decyzji przestrzennych z uwzględnieniem założeń technicznych i przesłanek ekonomicznych.*
- *Należy pamiętać, że ład przestrzenny ma znaczenie na odczucia człowieka, na doznania estetyczne i kształtowanie kultury.*
- *Tworzenie estetycznych kompozycji przestrzennych stanowić powinno element wychowawczy realizowany we wszystkich typach przestrzeni (w otoczeniu miejsca zamieszkania, pracy, nauki i zabawy).*
- *Tworzeniu kompozycji powinno zawsze towarzyszyć pytanie: dlaczego ?*

„Świadome działanie architekta – urbanisty powinno polegać na stosowaniu różnorodnych elementów kompozycji przestrzennej w sposób zamierzony, przewidujący oddziaływanie tych elementów na – OBSERWATORA – który jest jednocześnie uczestnikiem przestrzeni”

Wejchert , 1984 r.

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Dziękuję za uwagę